

УДК 82(091)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2024.2.2>

Н. І. ДЗЯМУЛИЧ

викладач-методист,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: ndziamulych@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0001-9860-934>

Л. М. ШУСТ

кандидат філологічних наук, викладач-методист,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: lyud_mylka@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-6761-5497>

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ РЕЦЕПЦІЇ ПОНЯТТЯ «МОТИВ»

У статті досліджено витoki та зміни літературознавчої рецепції поняття «мотив». Акцентовано увагу на неоднотайності визначення поняття мотиву та активних пошуках нового теоретичного синтезу в розумінні його природи та функцій у розповіді. Літературознавчі студії інтегрують осмислення досліджуваного поняття в сучасну лінгвістику, щоб увиразнити мотив у всіх його проявах. Проаналізовано роботи з дослідження терміну у сфері культурної антропології, фольклористики та літературознавства низки визначних зарубіжних та українських науковців. Існуючі класифікації мотивів суттєво відрізняються між собою не тільки підходами і змістом, а й ступенем розробки та обґрунтованості. Мотив розглянуто у контекстах зв'язків *фабула/сюжет* та як побічну тему, синонімом теми або образного втілення. Зазначено найпоширеніші варіанти на позначення поняття як повторюваного елемента у традиціях культурної спільноти та стереотипних наративних послідовностях, ідентичність яких є визначеною. Ретроспективно оглянуто домінуючі системи мотивів на кожному етапі розвитку літератури від античної літератури до постмодернізму. Зосереджено увагу на розрізненні головних складових використання цього терміну в літературознавстві: мотив як причина, мотив як одиниця оповіді та мотив як тематична одиниця. Вивчення класифікації мотивів дає нові напрямки для аналізу конкретних літературознавчих явищ. Стверджується актуальність та необхідність для вітчизняних досліджень у сфері фольклористики, вивчення літератури, мистецтвознавства загалом позбутися опції тотального фокусування на здобутках лише російської літературознавчої школи у вивченні поняття «мотив», що було характерним для українських наукових розвідок останніх десятиліть. Визначено, що загальний огляд розвитку теорії мотиву дає підстави говорити про те, що ідеї та підходи дослідників минулого залишаються актуальними для сучасної літературознавчої науки.

Ключові слова: мотив, лейтмотив, українська література, сучасна література.

Постановка проблеми. Поняття *мотив* є одним із наскрізних дискусійних питань у сучасному літературознавстві. Хоч цей термін і здавна залучають до аналізу художніх творів, завжди залишаються актуальними різноманітні підходи до розуміння цього поняття протягом усієї історії літератури, зокрема у працях таких відомих літературознавців, як Л. Долежел, О. Білецький, Г. П. Ебботт, В. Фрідман, Р. Гром'як, В. Будний, М. Ільницький, М. Моклиця, А. Ткаченко, Р. Перч та ін.

Етимологія самого терміну бере свій початок від прислівника середньовічної латини *motivus* «мобільний», який вже в XIV ст. з'являється

у французькій мові як прикметник, який зберігає ідею руху. У добу Відродження його використовували переважно як іменник, який набуває психологічного значення «рух волі людини» [Desrosiers-Bonin : 1].

Семантичне дослідження терміну виявило наступні значення:

1. Здоровий глузд. Визначальний фактор довільної діяльності людини.

2. У музиці. Найменший повторюваний музичний рядок, характерний для мелодії чи ритму.

3. Образотворче мистецтво. Будь-який декоративний елемент, прикраса, яка часто повторюється у творі.

4. Теорія літератури. Мінімальний тематичний блок, на якому будується тема.

5. Наратологія. Мінімальна оповідна одиниця, функціональна повторюваність усюди в історії або наборі історій, яка може вказувати на жанр.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Поняття *мотив* та його усвідомлення в літературознавчій науці має тривалу історію, яка була започаткована ще Аристотелем у «Поетиці», хоч саме таку назву він не вживав. Термін *мотив* прийшов із музикознавства у XVIII ст. як позначення ритмічно оформленої частини мелодії, яка поєднує в собі кілька нот, а з часом з'являється в літературознавстві (вперше у листуванні між Й. В. Гете та Ф. Шиллером у 1797–1798 р.р.). Основна концепція «мотиву» вперше була розроблена Й. В. Гете («Роки навчання Вільяма Мейстера» – 1797 р., «Про епічну та драматичну поезію» – 1797 р.) [Кушнірова : 1].

У XIX столітті термін *мотив* знаходив своє застосування в порівняльному аналізі французької та англійської драматургії. Г. Е. Лессінг вперше використовував це поняття у своїй роботі, а брати Грімм проводили каталогізацію сюжетних мотивів, намагаючись знайти спільне фольклорних традицій. Л. Уланд та К. Мюлленгоф досліджували різновиди мотивів в німецьких казках. Поширення терміну вимагало теоретичного узагальнення концепції мотиву.

Школа В. Шерера розглядала мотив як найменшу одиницю матеріальної структури твору. За «духовно-історичним методом» В. Дільтей визначав мотив як психологічну подію, що стимулювала творення художнього явища. О. Вальцель та Ф. Гундольф розглядали мотив як матеріальне вираження проблеми твору; М.В. Кайзер трактував «мотив» як постійно повторювану ситуацію в творі; Р. Петч запропонував різні види мотивів (основний, рамковий, побічний).

Мета статті – простежити зміни літературознавчої рецепції поняття «мотив» в діахронії та синхронії на основі дослідження терміну у сфері культурної антропології, фольклористики та літературознавства; проаналізувати найпоширеніші варіанти на позначення поняття як повторюваного елемента у традиціях культурної спільноти та стереотипних наративних послідовностях, ідентичність яких є визначеною.

Виклад основного матеріалу. За результатами аналізу наукового дискурсу правомірно розрізнити три головні складові використання терміну *мотив* в літературознавстві.

1. Мотив як причина. Підхід, відомий як *Motiv und Wort*, висунуто Л. Шпітцером і Х. Шпербером у розвідці 1918-го року «Мотив і слово: дослідження літературної та мовної психології» [Sperber H., Spitzer L.], в якій автори аналізують літературний твір як вираження психологічної чи соціально-психологічної мотивації.

2. Мотив як одиниця оповіді. Проблема, пов'язана з поняттям мотиву в його другому значенні, з'являється в кінці XIX ст., коли вчені-фольклористи роблять перші спроби визначити фіксовані параметри для встановлення типології казок.

У 1910 році фінський учений А. Аарне зробив першу спробу видової класифікації казок [Aarne]. Американський фольклорист С. Томпсон продовжив цю роботу, яка в кінцевому результаті призвела до створення міжнародної класифікації казок, відомої як класифікація Аарне-Томпсона. Але він також запропонував нову класифікацію мотивів у знаменитому шеститомному «Motif-index of folkliterature (1932–1936)».

За декілька років потому А. Крістенсен запропонував словник, у якому казкові мотиви визначаються як «епізоди, які захоплюють глядачів своєю незвичайністю або ефектом, комічні чи трагічні, і які за своїм драматичним і цілісним характером є такими, що легко запам'ятовується в усіх подробицях» [Cristensen : 5]. Для нього мотив – це найпростіша частина казки, що становить повний і завершений епізод, який відрізняється від теми, представленої як «ідея фундаментальна, виражена мотивом або сукупністю мотивів» [Cristensen : 8]. Ж. Бедье у своїх роботах випередив дослідження російських формалістів, зокрема М. Веселовського, який запозичив навіть саме поняття «мотив» у Аарне та фольклористів. Чеський дослідник-структураліст Л. Долежел повернув поняття мотиву в сферу аналізу художнього тексту. У його розумінні мотиви – це елементарні змістові одиниці оповідного твору. Його підхід має три рівні: мотив, структурний мотив і змістовий мотив [Doležel : 58].

3. Мотив як тематична одиниця. Мотив зазвичай позначає просту лексичну одиницю, яка

повторюється в тексті або в сукупності текстів. Тема відрізняється від мотивів більш загальним і часто більш абстрактним характером. Незважаючи на ці уточнення, поняття мотиву як «тематичної» одиниці залишається досить неоднозначним. Можна вказати такі характерні риси: 1) специфіка мотиву, а не лише його інтертекстуальна повторюваність (у межах жанру або літературної традиції та його повторення в одному тексті або в наборі текстів; 2) повторювана, але змінна конфігурація мотивів, тобто певний порядок розташування лексичних одиниць, які можуть бути використані з модифікаціями та без них.

Терміном *мотив* культурна антропологія та фольклористика позначають повторюваний елемент у народних традиціях культурної спільноти. Це повторювані мікроісторії, впізнавані завдяки стабільній, але пластичній і гнучкій образності, відповідно до текстів, у яких вони інстанційовані: це стереотипні нарративні послідовності, ідентичність яких є визначеною. [Vincensini : 2].

Концепція мотиву в стародавніх і традиційних текстах обов'язково пов'язана з інтертекстуальністю і колективною пам'яттю. У певному сенсі мотиви завжди є лейтмотивами в культурі.

В іншому контексті текстометрії латинських текстів Д. Лонгрі та С. Мелле [Longrée, Mellet : 156] пропонують розглядати мотив як текстову одиницю: «Що таке мотив? Формально мотив визначається як упорядкована підмножина текстуального ансамблю, утворений повторюваним поєднанням першоелементів, забезпечених його лінійною структурою. Таким чином, якщо текст утворений певною кількістю входжень елементів А, В, С, D і Е, мотивом може бути повторювана мікроструктура АСD або ААА тощо». Дослідники трактують поняття мотиву як рамки чи шаблону вміщення діапазону параметрів, які необхідно визначити та здатних охарактеризувати різні тексти корпусу або навіть різні частини тексту. У їх концепції мотив задіяний в часовій динаміці оповіді, у відношеннях між реченнями та різними текстовими послідовностями, такими як описи, розповіді, аргументації тощо. Як загальна закономірність мотив здатний характеризувати жанр.

М. Моклиця вважає, що «мотив – найменший елемент сюжету, побічна тема» [Моклиця : 16]. В. Будний дає таке визначення мотиву: «мотив

(франц. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю). 1) синоніми теми або образного втілення; 2) у традиційному визначенні німецького літературознавства мотив – загальне тематичне поняття на противагу конкретному тематичному матеріалу, котрий є сполукою різноманітних мотивів; 3) у фольклористичній компаративістиці – елементарний, неподільний складник міфо-казкової фабули (зображеної події), «найпростіша розповідна одиниця. Поєднання таких мотивів творить сюжет (фабулу, чи зображену подію)» [Будний, Ільницький : 180].

Основна різниця між поняттями *тема* та *мотив* (коли йдеться про окремі літературні твори) – це те, що мотиви зазвичай є конкретними (наприклад, повторювані об'єкти, вирази), а теми є абстрактними (наприклад, концепції, основні ідеї, цінності). Так Х. П. Ебботт, наприклад, визначає мотив як «окрему річ, образ або фразу, яка повторюється в оповіді. Тема, навпаки, є більш узагальненою або абстрактним поняттям, яке навіюється, серед іншого, мотивами. Монета може бути мотивом, жадібність – темою» [Abbott].

А. Тимченко визначає мотив як повторюваний та варіативний компонент літературних творів, що поєднує почуття та ідеї, концентрацію уявлення про явище, дію. Вона висловлює припущення щодо трихотомічної моделі мотиву, в центрі якої стоїть ядро (навантаження, котре мотив мав і має у світовій культурі чи культурі певних народів до появи в даному тексті, – культурний код). Судження про наявність такого складника у структурі мотиву підтверджується й відомою в історичному та порівняльному літературознавстві тезою про існування сталого набору сюжетів і мотивів, які є «мандрівними», тобто раз по раз відтворюються у нових текстах, не трансформуючись, а лише по-іншому підсвічуючись. Другий ступінь становить тіло мотиву, яке включає конкретні значення, семантичні нарощення, що їх мотив набуває у конкретному тексті (текстах) автора. Третім шаром структури мотиву дослідниця вважає мотивне поле – суму зв'язків даного мотиву з іншими мотивами, образами, деталями, які актуалізуються виключно принагідно [Тимченко : 7].

На думку М. Заборної, лінгвістична категорія мотиву, втілена в літературному тексті, проявляється як пов'язаний з особистістю автора,

письменницькою манерою й типом письма позамовленнєвий феномен, що стосується детермінованого лінгвальними корелятами психологічного аспекту створення тексту як прояву мовленнєвої діяльності; його варто розглядати як стимул текстотворення [Заборна : 34].

Історію дослідження мотиву можна розпочати з часів Античності. Визначаючи сутність трагедії, Аристотель у своїй «Поетиці» назвав її головну складову – міф. Міф (грец. *mithos* – слово, переказ) – сукупність ознак первісного (архаїчного) світосприйняття; універсальна модель світу (міфосвіт), яка ґрунтується на віруваннях [Моклиця : 415].

Представники класицизму XVII ст. Н. Буало і П. Корнель ввели поняття *сюжет*, таким чином поклавши початок виокремленню мотивів. З часом поряд із тенденцією до заперечення існування мотиву в літературі починає осмислюватися його дуалістична природа. Тобто у дослідженнях теми мотив починає розумітися, з одного боку, як одиниця художньої мови з власним узагальненим значенням, з іншого боку, як одиниця художнього мовлення зі специфічною семантикою. У деяких сучасних виданнях з теорії літератури поняття *мотив* взагалі не розглядається, наприклад, у виданні «Теорія літератури» за ред. О. Галича [Галич]. На сучасному етапі поняття *мотив* так само відображає різні думки щодо його розуміння в літературознавстві. Літературознавчі студії інтегрують осмислення даного поняття в сучасну лінгвістику, щоб увиразнити мотив у всіх його проявах.

Кожен мистецький напрям та культурна доба мають свої характерні синтети мотивів. Література Античності розбудовує міфологічні мотиви, а у літературі середніх віків визначено специфіку мотивів фатуму, кохання до Прекрасної Дами, моральних випробувань та Божественного провидіння. Ренесанс актуалізує гедоністичні мотиви, духовного вибору, мандрів. Бароко насичене мотивами протистояння Бога і Диявола в людині, пошуків змісту буття та швидкоплинності життя, а Класицизм знову відтворює переосмислені античні мотиви, на перший план висунувши ідеали обов'язку, розуму, державницьких інтересів, громадського служіння. Просвітництво переосмислює мотиви розуму, душі, природи, віри в людські

сили у перетворенні світу. Мотиви духовності допомагають відтворити «болючий» внутрішній світ людини та яскравих героїв доби Романтизму. Реалістична література XIX століття насичена соціально-історичними мотивами (соціальна нерівність, вплив суспільства на людину, тощо). Модернізм розробляє мотиви відчуження особистості, пошуків екзистенції, світу підсвідомого, а постмодернізм активно вдається до мотивів абсурдності світу і буття, втрати сенсу існування.

Таким чином, якщо порівнювати тему і мотив, коли перша має стійкість, то мотив може видозмінюватися, трансформуватися, бути в поєднанні з іншими мотивами. Така особливість мотиву дає можливість авторам зміщувати сюжети, наголошувати на тих чи інших сенсах твору, показувати еволюцію характерів у творі, тощо.

Чеський дослідник-структураліст Л. Долежел повернув поняття мотиву в сферу аналізу художнього тексту. У його розумінні мотиви – це елементарні змістові одиниці оповідного твору. Його підхід має три рівні: мотив, структурний мотив і змістовий мотив. Л. Долежел вважає, що поєднавши структуру і наратив, можна вважати сюжет послідовністю мотивів, що характеризується модальною однорідністю. Він констатує, що «семантика наративного тексту є (потенційно) двовимірною: один вимір представлений предикаціями мотивів, тобто твердженнями про наративні аргументи, що беруть участь – прямо чи опосередковано – у формуванні сюжету; другий вимір представлений передбаченнями на метатематичному рівні, тобто наративними коментарями пропонуєчи різні інтерпретації оповідуваних станів і подій» [Doležel : 301].

В. Фрідман у праці «Літературний мотив: визначення та оцінка» надає п'ять критеріїв оцінки ефективності мотиву як літературного прийому: частота повторення, можливість уникнути або малоймовірність появи, значимість контекстів, узгодженість, його символічна цінність. Важливим видається саме третій критерій, який стосується значущості контекстів, у яких виникає мотив. Потенція мотиву зростає, коли він з'являється в кульмінаційні моменти твору. Це особливо посилюється, «якщо символізований референс мотиву знаходиться на авансцені в цих точках» [Freedman : 36].

Як літературознавча категорія поняття *мотив* почало глибоко розвиватися на початку ХХ ст. Існуючі класифікації мотивів суттєво відрізняються між собою не тільки підходами і змістом, а й ступенем розробки та обґрунтованості. У літературознавстві поняття *мотив* здавна розглядалося у контекстах понять *фабула* та *сюжет*.

На думку Т. Кушнірової, «неподільність» не є визначальною ознакою мотиву, а «мотив у літературі – це формально-змістовна одиниця, що є складником фабули і рушієм сюжету, засобом розкриття характерів і вираження ідейного задуму митця» [Кушнірова : 7]. Отже, мотив тісно пов'язаний з темою, є її реалізацією через певні смислові складові. До прикладу, реалізуючи тему відкинутої особистості, вдаються до мотивів самотності, відкинутості, втечі, подорожі тощо. Однак не завжди можна уподібнювати поняття «тема» і «мотив». Мотив, на відміну від теми, має свою конкретну оболонку (словесну, ситуативну визначеність, текстове оформлення – слово, явище, деталь, образ, тощо).

У дослідженнях з літературознавства поза художньою реалізацією розглядають таке поняття як «фабульний мотив», що є невід'ємною складовою фабули, однією з подієвих складових фабули. На противагу цьому виступає «сюжетний мотив», що має естетичну функцію у творі і який є художньою проекцією фабульного мотиву автором.

Як зазначено у «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» фабула (від *fabula* – оповідання, байка – *fabulari* – розповідати) – розповідь про події епічного, драматичного або ліро-епічного твору. Тобто фабула розповідає про події, а не зображує і не показує їх. Останнє реалізується сюжетом [Лексикон : 347]. Такі потрактування фабули та сюжету відкривають можливість по-новому зіставити їх із поняттям «мотив».

Французька дослідниця Е. Френцель у своїх фундаментальних працях «*Motive der Weltliteratur*» та «*Stoff der Weltliteratur*» категорії мотиву розглядає як визначальну складову сюжетної лінії, що впливає на розвиток дії у творі. Науковиця зазначає, що «мотив, який реалізується в конкретному контексті, виступає основною фабулою, що направляє читача і змушує його думати в тому чи іншому напрямку, тим самим, підкреслюючи авторські наміри» [Frenzel : 5].

Одна з популярних сучасних концепцій мотиву в наратології відповідає класичній кон-

цепції С. Томпсона, у якій мотиви вбачається мінімальною тематичною одиницею. У книзі «Народна казка» він твердить: «Мотив – це найменший елемент у казці, який має силу зберігати традицію. Для того, щоб мати цю силу, у ньому має бути щось незвичайне та вражаюче. Більшість мотивів діляться на три класи. По-перше, це дійові особи казки: боги, незвичайні тварини, дивовижні істоти (відьми, людодіди чи феї) і навіть звичайні люди (улюблена молодша дитина чи жорстока мачуха). Другий є своєрідним фоном дії: магичні предмети, химерні звичаї, дивні вірування тощо. По-третє, це поодинокі приклади, які і складають більшість мотивів» [Thompson : 415].

Певні мотиви є типовими для конкретного жанру (порушення табу, чарівного перевтілення – для казки, подорожі у часі – для фантастичного роману тощо), літературного напрямку (мотив кохання чужоземки до бранця популярний у романтиків), окремого автора (мотив птаха у Е. По). Мотив спокусника втілено в історії про Казанову, мотив творця – у п'єсі Б. Шоу «Пігмаліон», зради – у п'єсі Л. Українки «На полі крові».

Основний, ведучий, повторюваний мотив у творі чи творчості письменника, жанрі, напрямку називають лейтмотивом (нім. *Leitmotiv*; термін був введений музикознавцями, дослідниками творчості Р. Вагнера). Роль лейтмотиву може виконувати повторювана ситуація, емоція, характеристика персонажа, а детальний аналіз лейтмотивів допомагає зрозуміти підтекст та психологію автора. У залежності від ступеня повторюваності мотивів та їхньої значущості у тексті чи творчості письменника в літературознавстві виділяють поняття «лейтмотив». Якщо якийсь мотив часто повторюється у творі (або групі творів), проходить через весь твір або творчість письменника, то він набуває ознак лейтмотиву. Однак різниця між цими поняттями не завжди помітна, адже все залежить від частоти повторів, тому при аналізі одних і тих самих семантичних складових творів дослідники користуються обома термінами. На думку В. Будного, лейтмотив – «...наскрізний мотив, що повторюється у творі, щоразу викликаючи в пам'яті читача все те, що з ним було пов'язано.» [Будний, Ільницький : 180].

Перспективи дослідження поняття *мотив* дали можливість виділити види мотивів та ство-

рити їх класифікацію. Р. Петч поділив мотиви на кілька груп: основні, рамкові, побічні. Хоча деякі науковці не хочуть виокремлювати певні типи мотивів, у літературознавстві все-таки є й інші типології мотивів. Прикладом слугує наукова література, у якій знаходимо поділ мотивів на міфологічні, дискусійні та фольклорні. Тоді як за семантикою мотиви бувають екзистенційні, філософські, соціально-історичні.

Найчастіше термін *мотив* застосовується для позначення ситуації, що повторюється у різних літературних творах, наприклад, мотив швидкого збагачення бідняка. Однак мотивом може бути й інше образне повторення. Так, наприклад, Геро фон Вільперт виокремлює наступні групи мотивів:

- ситуативні (повернення мандрівника, любовний трикутник);
- мотиви-характери (скнара, вбивця, інтриган);
- просторові (руїни, ліс);
- часові (осінь, ніч);
- ліричні (прощання, самотність);
- драматичні (ворожнеча братів);
- баладні (поява померлого коханого) [Будний, Ільницький : 140].

Л. Долежел пропонує таку підкласифікацію статичних мотивів:

1. Теми FIZ, що передбачають фізичні властивості та зв'язки з наративними аргументами: «У Джона темні очі». «Церква поруч школи».

2. Психічні мотиви, що декларують психічні властивості або відносини щодо наративних аргументів: «Джон сумний». «Джон любить Мері».

3. Мотиви PRYW, тобто предикації властивостей і відношення до приватної, «інтимної»

сфери наративних аргументів: «Джон має трое дітей». «Джон одружений з Анною».

4. SPOŁ мотиви визначення соціальних ролей або стосунків з наративними аргументами: «Джон – суддя». «Джон – начальник Джорджа».

Висновки. З огляду на відтворення у художньому творі, мотиви ділять на мотиви-характеристики, мотиви-дії, мотиви-ситуації, мотиви-образи, мотиви-символи, мотиви-мовлення (монолог, діалог, репліка тощо), музичні мотиви (згадувана мелодія тощо), колористичні мотиви (певні кольори, за якими закріплюються мотивні значення) та ін. Так само і за традицією мотиви визначають традиційні (тобто повторюються у різні періоди й у творчості письменників) і нетрадиційні (обрамлюють творчість лише одного автора або твору). У такий же спосіб дослідники виділяють власне мотиви і лейтмотиви, мотив-фабула, мотив-сюжет. Незмінним залишається мотиви, які набули свого значення залежно від доби існування: барокові, класицистичні, романтичні, символістські тощо.

Отже, вивчення класифікації мотивів дає нові напрями для аналізу конкретних літературних явищ. Вважаємо важливим для сучасних українських дослідників позбутися опції тотального фокусування на здобутках лише російської літературознавчої школи у вивченні цього поняття, що, на жаль, залишалось актуальним для досліджень останніх років. Перспективи аналізу поняття «мотив» дають можливість крізь призму сучасної літературознавчої науки створювати нові їх класифікації, посиляючись на вагомий досвід попередників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус П. В. (2009). Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості. Житомир : Рута. 336 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bilous_Petro/ (дата звернення: 24.11.2023).
2. Будний В., Ільницький М. (2008). Порівняльне літературознавство. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 430 с.
3. Галич О. А., Назарець В. М., Васильєв Є. М. (2001). Теорія літератури. Київ : Либідь. 488с. URL: <https://ukrlit.net/info/theory/index.html> (дата звернення: 20.02.2024).
4. Заборна М. (2020). Мотив як інтердисциплінарний феномен та філологічна проблема. *Studia methodologica*. № 50. С. 34 – 45.
5. Кушнірова Т. В. (2004). Мотив як літературознавча категорія: ознаки і типологія. *Вісник Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка*. Полтава. Вип. 1(34). С. 3–11.
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства (2001). / голова ред. А. Волков. Чернівці : Золоті литаври. 634 с.
7. Літературознавчий словник-довідник (2007). / ред.: Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. Київ : Академія. 751 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ ulib/item/UKR0001094> (дата звернення: 07.11.2023).
8. Моклиця М. В. (2011). Вступ до літературознавства. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки. 468 с.
9. Тимченко А. (2010). Структура мотиву: до питання теоретичного осмислення. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. Київ : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. С. 5–8.

10. Aarne A. (1961). *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography*. (1910). Helsinki : The Finnish Academy of Science and Letters. 588 p.
11. Abbott H. P. (2008). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press. 237 p. URL: <https://www.academia.edu/108672247/> (дата звернення: 10.11.2023).
12. Christensen A. (1925). Motif et thème. Plan d'un dictionnaire des motifs de contes populaires, de légendes et de fables, in *Folklore Fellows Communications*, 59. 5 p. URL: <https://search.worldcat.org/title/> (дата звернення: 10.11.2023).
13. Daemmrich H. S. (1985). Themes and Motifs in Literature: Approaches: Trends: Definition. *The German Quarterly*, 58(4). Pp. 566 – 575. URL: <https://doi.org/10.2307/406945> (дата звернення: 09.11.2023).
14. Desrosiers-Bonin D. (2005). / Motif; Motive. Dicl dictionnaire international des termes littéraires. URL: <https://www.academia.edu/9457285/MOTIF> (дата звернення: 23.11.2023).
15. Doležel L. (1972). From Motifemes to Motifs. *Poetics* 4. P. 55–90.
16. Doležel L. (1985). Semantyka narracji. *Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej* L X X V I. z. 2. Pp. 289–310.
17. Freedman W. (1971). The Literary Motif: A Definition and Evaluation. *A Forum on Fiction*, 4 (2). Pp. 123–131. URL: <https://doi.org/10.2307/1345147> (дата звернення: 09.11.2023).
18. Frenzel E. (1980). *Motive der Weltliteratur: Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Langsschnitte*. Stuttgart. 188 p.
19. Longrée D. & Mellet S. (2018). Towards a topological grammar of genres and styles: a way to combine paradigmatic quantitative analysis with a syntagmatic approach. URL: <https://www.researchgate.net/publication/> (дата звернення: 10.11.2023).
20. Prince G. (2003). *A Dictionary of Narratology*. Revised Edition. Lincoln: University of Nebraska Press. 126 p.
21. Thompson S. (1946). *The Folktale*. Holt, Rinehart and Winston, Inc. 510 p.
22. Sperber H., Spitzer L. (1918). *Motiv und Wort Studien zur Literatur und Sprachpsychologie* O.R. Reisland. 123 p.
23. Vincensini J. (2000). *Motifs et thèmes du récit médiéval*. Paris: Nathan. 154 p.

REFERENCES

1. Bilous P. V. (2009). Vstup do literaturoznavstva. Teoriia literatury. Psykhohiia literaturnoi tvorchoosti. [Introduction to Literary Studies. Theory of Literature. Psychology of literary creativity.] Zhytomyr: Ruta. 336 p. (In Ukrainian). Available at: https://chtyvo.org.ua/authors/Bilous_Petro/ (Accessed 24.11.2023).
2. Budnyi V., Ilnytskyi M. (2008). Porivnialne literaturoznavstvo. [Comparative Literature] Kyiv : Vydavnychi dim "Kyievo-Mohylianska akademiia". 430 p. (In Ukrainian).
3. Halych O. A., Nazarets V. M., Vasyliiev Ye. M. (2001). Teoriia literatury. [Literary theory] Kyiv: Lybid. 488p. (In Ukrainian). Available at: <https://ukrlit.net/info/theory/index.html> (Accessed 20.02.2024).
4. Zaoborna M. (2020). Motyv yak interdystyplinarnyi fenomen ta filolohichna problema. [Motif as an Interdisciplinary Phenomenon and Literary Problem] *Studia methodologica*. No. 50. P. 34–45. (In Ukrainian).
5. Kushnirova T. V. (2004). Motyv yak literaturoznavcha katehoriia: oznaky i typolohiia. [Motif as a literary category: features and typology] *Visnyk Poltavskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. V. H. Korolenka*. Poltava. Issue 1(34). P. 3–11. (In Ukrainian).
6. *Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva* [Lexicon of General and Comparative Literature] (2001). Chernivtsi : Zoloti lytavry. 634 p. (In Ukrainian).
7. *Literaturoznavchy slovnyk-dovidnyk* [Dictionary of Literary Studies] (2007). / red.: R. T. Hromiak, Yu. I. Kovaliv, V. I. Teremko. Kyiv : Akademiia. 751 p. (In Ukrainian). Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001094> (Accessed 07.11.2023).
8. Moklytsia M. V. (2011). Vstup do literaturoznavstva. [Introduction to literary studies] Lutsk: VNU imeni Lesi Ukrainky. 468 p. (In Ukrainian).
9. Tymchenko A. (2010). Struktura motyvu: do pytannia teoretychnoho osmyslennia. [The structure of the motive: towards a theoretical understanding] *Literaturoznavchi obrii. Pratsi molodykh uchenykh*. Kyiv : Instytut literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy. P. 5–8. (In Ukrainian).
10. Aarne A. (1961). *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography*. (1910). Helsinki : The Finnish Academy of Science and Letters. 588 p.
11. Abbott H. P. (2008). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press. 237 p. Available at: <https://www.academia.edu/108672247/> (Accessed 10.11.2023).
12. Christensen A. (1925). Motif et thème. Plan d'un dictionnaire des motifs de contes populaires, de légendes et de fables, in *Folklore Fellows Communications*, 59. 5 p. Available at: <https://search.worldcat.org/title/> (Accessed 10.11.2023).
13. Daemmrich H. S. (1985). Themes and Motifs in Literature: Approaches: Trends: Definition. *The German Quarterly*, 58(4). Pp. 566–575. Available at: <https://doi.org/10.2307/406945> (Accessed 09.11.2023).
14. Desrosiers-Bonin D. (2005). / Motif; Motive. Dicl dictionnaire international des termes littéraires. Available at: <https://www.academia.edu/9457285/MOTIF> (Accessed 23.11.2023).

15. Doležel L. (1972). From Motifemes to Motifs. *Poetics* 4. P. 55–90.
 16. Doležel L. (1985). Semantyka narracji. *Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej* L X X V I. z. 2. Pp. 289 – 310.
 17. Freedman W. (1971). The Literary Motif: A Definition and Evaluation. *A Forum on Fiction*, 4(2). Pp. 123–131. Available at: <https://doi.org/10.2307/1345147> (Accessed 09.11.2023).
 18. Frenzel E. (1980). *Motive der Weltliteratur: Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Langsschnitte*. Stuttgart. 188 p.
 19. Longrée D. & Mellet S. (2018). Towards a topological grammar of genres and styles: a way to combine paradigmatic quantitative analysis with a syntagmatic approach. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/> (Accessed 10.11.2023).
 20. Prince G. (2003). *A Dictionary of Narratology*. Revised Edition. Lincoln : University of Nebraska Press. 126 p.
 21. Thompson S. (1946). *The Folktale*. Holt, Rinehart and Winston, Inc. 510 p.
 22. Sperber H., Spitzer L. (1918). *Motiv und Wort Studien zur Literatur und Sprachpsychologie* O.R. Reiland. 123 p.
 23. Vincensini J. (2000). *Motifs et thèmes du récit médiéval*. Paris : Nathan. 154 p.
-

N. I. DZIAMULYCH

Methodist Lecturer,

*Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine*

E-mail: ndziamulych@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0001-9860-9348>

L. M. SHUST

Candidate of Philological Sciences, Methodist Lecturer,

*Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine*

E-mail: lyud_mylka@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-6761-5497>

RETROSPECTIVE STUDY OF THE LITERARY CONCEPT «MOTIF»

The article examines the origins and changes in the literary reception of the concept of «motif». The attention is focused on the ambiguity of the definition of the concept of motive and the active search for a new theoretical synthesis in understanding its nature and functions in the story. Literary studies integrate the understanding of this concept into modern linguistics in order to emphasise the motif in all its manifestations. The article analyses the works on the study of the term in the field of cultural anthropology, folklore studies and literary studies by a number of prominent foreign and Ukrainian scholars. The existing classifications of motives differ significantly not only in their approaches and content, but also in the degree of elaboration and validity. The motif is considered in the context of plot/plot connections and as a side theme, a synonym of a theme or a figurative embodiment. The most common variants of the concept as a recurring element in the traditions of a cultural community and stereotypical narrative sequences whose identity is certain are indicated. The dominant systems of motifs at each stage of the development of literature from ancient literature to postmodernism are retrospectively reviewed. Attention is focused on distinguishing between the main components of the use of this term in literary studies: motive as a reason, motive as a narrative unit and motive as a thematic unit. the study of the classification of motives provides new directions for the analysis of specific literary phenomena. The author argues that it is relevant and necessary for domestic research in the field of folklore studies, literature studies, and art studies in general to get rid of the option of total focus on the achievements of the Russian school of literary studies in the study of the concept of «motif», which was typical for Ukrainian scientific research in recent decades. It is determined that a general overview of the development of the theory of motive gives grounds to say that the ideas and approaches of past researchers remain relevant to modern literary studies.

Key words: motif, leitmotif, Ukrainian literature, contemporary literature.